

Hvem sier hva og hvordan i teksten?

I dette oppdraget fokuseres det på å utfordre elevene til å gå dypere inn i tekstene. Spørsmålene under tilhører en mer tekstintern tilnærming som elevene tradisjonelt ikke møter før på ungdomstrinn og videregående skole. Men brukes spørsmålene med skjønn og tilpasses elevenes utviklingsnivå, kan de bidra til å åpne tekstene på interessante måter for elevene. Mange elever i barneskolen vil ha utbytte av slike litteraturfaglige utfordringer for at tekstsamtalene skal oppleves interessante og utviklende.

Alle tekster og sjangre kan utforskes med utgangspunkt i ett grunnleggende spørsmål. Spørsmålet «**Hvem sier hva og hvordan i teksten?**» (Skaftun 2009, s. 100). Spørsmålet er enkelt for læreren å huske, og kan brukes som struktur i arbeid med å tolke tekster. For å konkretisere hva hvert enkelt av spørreordene dreier seg om, viser listen under mulige innfallsvinkler. Spørsmålene kan også brukes som hjelp når læreren skal velge en tekst som klassen skal lese sammen. Spørsmålene vil avdekke om det finnes noe å snakke om i teksten. Mest spennende blir det hvis elever får utforske tekster som byr på «motstand».

NB: Spørsmålene under er en meny. Velg kun noen få spørsmål som du finner relevante for akkurat ditt undervisningsopplegg og din elevgruppe. Det er fullt mulig å gå i dybden på en tekst ved hjelp av bare ett eller to spørsmål.

HVEM

For å trenge dypere inn i tekstene kan man utforske teksten med utgangspunkt i spørreordet HVEM. Hvem kommer til orde i teksten, og hvem kommer ikke til orde?

- Gjennom hvem sine øyne blir fortellingen (teksten) fortalt?
- Fra hvilken posisjon fortelles det (jeg-forteller, innenfra, utenfra, allvitende)?
- Hvem har synsvinkel?
- Hvem i fortellingen (teksten) får leserens sympati?
- Hvem inviteres vi til å holde med?
- Hvem ville du vært? Hvorfor det?
- Hvem håper vi det skal gå bra for?
- Hva slags identifikasjonspersoner tilbys i denne teksten (helt, antihelt, offer)?
- Hvordan fremstilles helten?
- Skiftes det perspektiv noen gang, eller blir hele fortellingen (teksten) fortalt fra ett ståsted?
- Er det flere som kommer til orde i teksten? I tilfelle hvem?
- Finnes det personer i fortellingen (teksten) som vi ikke får vite hva tenker/føler/mener?
- Hva ville en av de andre personene sagt/fortalt/ment/følt/lagt vekt på?
- Hvem er inkludert i «vi»?
- Hvordan fremstilles «vi»?
- Hvem er «de andre?»
- Hvordan fremstilles «de andre?»

HVA

Når man har utforsket hvem som sier noe i denne teksten, er det interessant å få tak i HVA som sies. Da kan spørsmål om tekstens handling og tematikk utforskes i dybden.

- Hva er handlingen i teksten?
- Hvor foregår handlingen?
- Hvilken stemning eller følelse formidler teksten?
- I hvilken tid og i hvilken kontekst er teksten skrevet i?
- Hvilken tid er handlingen lagt til?
- Hva er temaet i teksten?
- Tematiseres noen store, universelle tema (som kjærlighet, vennskap, forhold mellom foreldre/ barn, krig, fred, angst, svik, sjalusi, urettferdighet, ensomhet, annerledeshet, utenforskap, makt ol.)?
- Tematiseres forholdet mellom noen «klassiske» motsetningspar som:
 - foreldre – barn
 - natur – kultur
 - individ – gruppe (kollektiv)
 - oss – de andre (utenforskap)
- Hva formidler teksten om temaet?
- Hva tror du forfatteren vil vi skal føle/tenke?
- Kommer det frem motstridende stemmer (for eksempel at vi forstår at forfatteren egentlig formidler det motsatte av det fortelleren sier)?
- Er det noen implisitte kulturelle normer og regler som vi kan «høre» klinge med (et moralsk budskap fra forfatteren)?
- Hva tror du forfatteren vil formidle?
- Forandrer noen av personene seg i løpet av teksten?
- Hvordan utvikler personene seg?

HVORDAN

Når man har reflektert over hva teksten vil formidle, kan det være interessant å studere HVORDAN forfatteren (den profesjonelle språkbruker) har brukt språket for å nå sine lesere.

- Hvordan er tempoet i teksten (mange dialoger, mye som skjer, mange beskrivelser, tankestrømmer)?
- Hva oppnår forfatteren med det?
- Hvordan er tidsforløpet bygd opp (skifte i tid, spenner over lang tid, hopper frem og tilbake i tid, frysing av øyeblikk)?
- Hva oppnår forfatteren med det?
- Hvor foregår handlingen (samme sted, forflytninger geografisk)?
- Hvordan brukes virkemidler som språklige bilder, metaforer, sammenligninger, kontraster, gjentakelser?
- Hva oppnår forfatteren med det?